

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-45>

УДК 336.7:336.1:330.5

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ДАНИХ КРАЇН, ЯКІ ВЕДУТЬ ВІЙНУ, НА ПРИКЛАДІ РФ

FEATURES OF THE PERCEPTION OF MACROECONOMIC DATA IN WARRING COUNTRIES: THE CASE OF RUSSIAN FEDERATION

Шапран Віталій Сергійович

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра корпоративного управління,
Український інститут розвитку фондового ринку
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,
член Ради Національного банку України в 2019-2021 рр.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1540-6834>

Шапран Наталя Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4080-0833>

Shapran Vitaliy

Ukrainian Institute of Stock Market Development

Shapran Natalia

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті розглянуто проблематику впливу масштабних війн на сприйняття та інтерпретацію макроекономічних індикаторів певної країни, зокрема таких показників як ВВП та споживча інфляція. На прикладі дослідження процесів, які відбувались в економіці рф після повномасштабного вторгнення рф в Україну, було зроблено висновки щодо специфіки інтерпретації основних макроекономічних показників країни-агресора. Виявлено ознаки того, що значення дефлятора ВВП в рф не відображає реального стану справ в російській економіці. Зроблено висновки, що витрати на війну в країні, яка приймає участь у масштабній війні, зменшують фактичні розміри її економіки, як мінімум – на втрачене озброєння та боєприпаси. Тому доцільно віднімати масштабну втрату зброї при розрахунку ВВП країни, яка розпочала агресію проти іншої країни, у випадку, якщо така агресія впродовж тривалого часу не є результативною.

Ключові слова: макроекономічні показники, ВВП, бюджет, економічне зростання, національна економіка, війна, інфляція, стелсфляція, індекс цін, дефлятор ВВП, грошова маса, монетарна політика, центральний банк, національна безпека.

This article explores the implications of large-scale warfare for the perception and interpretation of a nation's macroeconomic indicators, particularly gross domestic product (GDP) and consumer inflation. The study aims to identify the practical peculiarities of calculating the GDP of an aggressor state, based on an examination of the russian federation's economy following the onset of its full-scale invasion of Ukraine. The authors establish that wartime expenditures in a country engaged in a major military conflict effectively reduce the actual scale of its economy – at least by the value of weapons and ammunition expended. Accordingly, when assessing the GDP of a state that has initiated prolonged and ineffective aggression against another country, it is methodologically reasonable to deduct large-scale military losses from the reported GDP. The analysis also reveals evidence that the GDP deflator in the russian federation is substantially underestimated and fails to reflect the true condition of the national economy. It is determined that the officially reported GDP growth rate in russia diverges from the actual figure due to (1) manipulations of the GDP deflator by the russian government and (2) significant losses of military equipment and weaponry in Ukraine, estimated at approximately 3.9% of russia's annual GDP. Accounting for these

factors indicates that, contrary to the officially reported 4.3% growth in 2024, Russia's real GDP in fact declined by roughly 6%. The study further demonstrates that the continuation of hostilities and persistently high expenditures on security and defense are driving the Russian Federation into a cyclical contraction of real GDP and contributing to an acceleration of actual inflation. Given that inflation in Russia appears to have a genuine monetary nature, the conventional anti-inflationary instruments employed by the Central Bank of Russia are unlikely to yield effective results. The authors conclude that inaccurate assessment of real GDP in the civilian sector may adversely affect the effectiveness of monetary policy and lead to dysfunctions within the fiscal system. These processes are already observable in the Russian Federation and are negatively influencing its capacity to sustain the war against Ukraine. Recognition by the Government of Ukraine and the Defense Forces of Ukraine that the Russian authorities are misinterpreting the indicators of their own economic development – and that Russia's real GDP has already begun to decline under the strain of full-scale warfare – holds significant practical value for the formulation of Ukraine's national security policy.

Keywords: macroeconomic indicators, GDP, budget, economic growth, national economy, war, inflation, stealth inflation, price index, GDP deflator, money supply, monetary policy, central bank, national security.

Постановка проблеми. Затяжний період активної фази війни в Україні суттєво впливає на структуру економіки з обох боків фронту та породжує ряд суттєвих аномалій в національних економіках країн, які ведуть війну. Ці аномалії викривляють сутність, а іноді і зміст традиційних макроекономічних показників, до певної інтерпретації яких в мирний час звикли державні інституції, бізнес та населення.

Свідоме чи несвідоме викривлення даних з метою приховування наявних поточних проблем в економіці, на фоні деструктивного впливу військово-промислового комплексу на економіку, призводить до розбіжностей між динамікою основних макроекономічних індикаторів і практичними реаліями існування основних економічних агентів. Таких висновків можна дійти, зокрема, спостерігаючи за російською економікою.

Враховуючи той факт, що масштабні війни на нашій планеті, на щастя, трапляються не дуже часто, то існує вкрай мало економічних досліджень, які б надавали методичні рекомендації щодо інтерпретації макроекономічних індикаторів країн, які ведуть війну. При цьому, економіка України, внаслідок дії двох групи чинників, не може бути вдалим об'єктом для досліджень з метою з'ясування характеристик аномалій, які відбуваються з макроекономічними індикаторами.

– По-перше, від початку масштабної агресії Україна отримує значні обсяги зовнішньої допомоги і кредитів від міжнародних партнерів. За таких умов економіка України набула транзитного характеру, коли ресурси ззовні задовольняють потребу в фінансуванні дефіциту;

– По-друге, під час повномасштабної агресії РФ відбувається окупація збоку РФ та деокупація ЗСУ певних населених пунктів України, тобто показник території, яку контролює уряд України, є динамічним, що усклад-

нює реалізацію якісного моніторингу за економічною активністю та макроекономічними індикаторами.

Тож найбільш показовим сучасним прикладом для спостережень за тим, як війна викривляє макроекономічні індикатори та (або) стимулює уряд воюючої країни до «невиробничих витрат», є економіка РФ. Економіка цієї країни не має солідної зовнішньої підтримки, а її уряд вимушений спиратись на внутрішні ресурси та на залишки резервів, які були накопичені до війни, і які країнам G-7 не вдалось знерухомити з об'єктивних причин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні наукові дослідження, які б були присвячені проблематиці коректного сприйняття макроекономічних індикаторів країн, які ведуть війну, з об'єктивних причин сьогодні відсутні. Це пов'язане з тим, що в період після Другої світової війни не було тривалих масштабних війн в країнах з розвинутою системою національних рахунків. Наприклад, масштабні війни в країнах Африки, де рівень проникнення економіки у життя суспільства незначний, а системи національної статистики, як правило, слабо розвинені, не залишили для дослідників якісної статистичної бази, придатної для вивчення процесів впливу війни на макроекономічні індикатори. В більшості ж випадків масштаби війн, які траплялись після завершення Другої світової війни, були незначними (з економічної точки зору) навіть для невеликих економік країн Африки, Азії та Латинської Америки.

Більшість досліджень, які охоплюють проблематику «економіки війни», присвячені саме впливу воєнних дій на економічний розвиток, а не особливостям вимірювання макроекономічних показників під час масштабної війни. Наприклад, в 2023 році група британських дослідників, використовуючи глобальну модель Національного інституту економічних

та соціальних досліджень (NIESR, Великобританія), провели аналіз потенційного впливу війни росії з Україною на світову економіку [1]. Зокрема, науковці зробили прогнози щодо скорочення обсягу ВВП європейських країн, а також щодо впливу війни на рівень інфляції в регіоні внаслідок руйнування торговельних зв'язків, а також ланцюжків постачання енергетичних ресурсів з рф.

В свою чергу, в 2024 році німецькі науковці оприлюднили ґрунтовне дослідження економічних наслідків великих міждержавних війн за період, що охоплює 150 років [2]. Вивчення даних понад 60 країн дозволило їм дійти до висновків, що війни мають катастрофічні наслідки як для країни, на території якої вони відбуваються (зазвичай, це падіння виробництва на 30% та збільшення інфляції на 15%), так і для країн, які географічно близькі до місця війни, незалежно від їхньої участі у війні (як правило, це падіння виробництва більше ніж на 10% впродовж 5 років та зростання інфляції на 5%).

Група українських науковців в своєму дослідженні, що було оприлюднене в 2025 році [3], проаналізували та систематизували макроекономічні показники за 2021–2027 роки (включаючи прогнозні показники) для оцінки потенціалу відновлення України та надали рекомендації щодо особливостей реалізації післявоєнного відновлення економіки України, які б сприяли досягненню сталої та ефективної моделі зростання.

Тож наукові дослідження, які б розкривали саме проблематику впливу масштабної війни на зміст, сприйняття та інтерпретацію макроекономічних індикаторів певної країни, таких як ВВП, споживча інфляція, а також окремих монетарних показників, не є розвиненими з об'єктивних історичних причин.

Мета дослідження. Автори цієї статті ставлять за мету на основі власних спостережень за процесами, які відбуваються в російській економіці після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну, зробити висновки щодо специфіки інтерпретації основних макроекономічних показників країни-агресора та визначити можливості викривлення групи показників урядом рф. Реалізація зазначеної мети дозволить: а) викрити уряд країни-агресора на невірній інтерпретації показників розвитку економіки рф, що є важливим при розробці стратегічних питань національної безпеки України; б) розробити методологічні рекомендації щодо інтерпретації окремих макроекономічних показників під час

масштабних війн та військових конфліктів, які мають сильний вплив на економіку країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. І. Адекватність сприйняття ВВП країни, що воює. Однією з фундаментальних проблем країни, яка веде війну, є складність визначення масштабів її економіки. Традиційним макроекономічним індикатором для оцінювання масштабів економіки є валовий внутрішній продукт (ВВП) країни. Проте інтенсивні бойові дії породжують значну аномалію в національній економіці воюючої країни. Зокрема, певна частина ВВП такої країни представлена виробництвом озброєння та боєприпасів, вагома частина яких є витратним матеріалом (ракети, дрони, міни, снаряди, патрони і т.п., а також втрачені літаки, танки та інші види озброєння).

Сьогодні більшість країн здійснює розрахунок ВВП відповідно до довідника Міжнародного валютного фонду «Quarterly National Accounts Manual» [4]. При розрахунку ВВП МВФ рекомендує віднімати від обсягу експорту країни суму імпорту, оскільки імпорт не виробляється в країні. Тобто при розрахунку ВВП враховується тільки чистий експорт. Довідникові матеріали не містять методологічних рекомендацій стосовно того, як рахувати ті ресурси, які виробляються всередині країни, а потім використовуються на полі бою або для здійснення атак на мирні міста. Так, озброєння та боєприпаси, які безповоротно використовуються на полі бою, виробляється всередині країни, але потім без будь-якої грошової компенсації «відправляється» до об'єкту агресії, де зникають безслідно. Тож прирівняти таке озброєння до експорту не можна, оскільки при використанні зброї відбувається її ліквідація як матеріальної цінності: вона безповоротно витрачається армією, яка цю зброю використовує, а військова частина має списати її з балансу.

З позиції бухгалтерського обліку, у військовій частині списання озброєння під час використання не дає жодного зустрічного потоку коштів чи матеріальних ресурсів до цієї частини. З економічної точки зору, при використанні озброєння ми спостерігаємо розрив класичного ланцюжка, який описаний в працях багатьох відомих економістів, а саме «товар-гроші-товар». Тож використання такого товару (в даному випадку – озброєння) його власником не дає цьому власникові жодних результатів, крім як завдання шкоди країні, яка є об'єктом агресії. Національна ж економіка країни-агресора від такого використання

вироблених активів (озброєння) не отримує ніякого зиску.

Слід зазначити, що існує багато прикладів, коли продукція, яка виробляється всередині країни, ліквідується при споживанні, зокрема це продукти харчування. Але в більшості випадків така продукція приносить користь національній економіці. Так, продукти харчування підтримують фізичне існування трудових ресурсів, які задіяні у виробництві ВВП та (або) виконують роль споживачів у національній економіці (якщо належать до непрацевдатних соціальних груп населення). Зокрема, «з економічної точки зору недоїдання економічно активного населення, зайнятого на виробництві, знижує фізичну та розумову активність, стресостійкість, що впливає на продуктивність праці, кількість днів виходу на роботу та лікарняних у зв'язку з хворобою та тимчасовою втратою працездатності» [5]. У випадку ж з використанням озброєння відбувається одностороння ліквідація цих активів без принесення будь-якої користі національній економіці. Агресор може вважати, що в майбутньому отримає зиск від використання озброєння в формі захоплення нових територій, але такий зиск носить альтернативну природу. Наприклад, якщо захоплення територій не відбудеться або вигоди від нових територій не перекриють витрати на озброєння, яке було знищене у війні, то жодного зиску від такого виробництва та використання озброєння не буде.

Коли в країнах Африки, Азії та Латинської Америки у XX столітті після Другої світової війни відбувались мало-масштабні війни, то при визначенні ВВП цих країн вартістю знищеного під час війни озброєння можна було знехтувати. Втім, коли масштаби війни величезні і в ній приймають участь мільйонні армії, то нехтувати мінусовим ефектом для ВВП від ліквідації озброєння під час бойових дій неможливо. Принаймні недоцільно сприймати ВВП країни, яка веде війну, так само як і країни без війни.

Отже, для корекції обсягу ВВП на актив у вигляді виробленого та використаного озброєння потрібно, щоб активу одночасно були притаманні такі дві ознаки:

(А) відбувається повна або часткова ліквідація активу при вживанні;

(В) ліквідований актив не приносить жодної користі для підтримки виробництва ВВП.

Таким чином, якщо при вживанні товар ліквідується (знищується), а його ліквідація не сприяє підтримці подальшого виробництва

ВВП, то доцільно зменшувати ВВП країни, яка веде війну, на вартість такого товару, або принаймні потрібно довідково зазначати вартість таких ліквідованих активів.

Важливо також зазначити, що існує певний часовий лаг між виробництвом і непродуктивним використанням озброєння. Візьмемо як приклад військовий бюджет рф на 2025 рік. В 2025 році рф на потреби безпеки та оборони запланувала 19 трлн рублів витрат (включаючи витрати на ФСБ та Нацгвардію). З цих витрат тільки 4,5 трлн рублів йшло на виплати особам, задіяним в роботі Міністерства оборони рф та спецслужб рф. Тож 76% безпекового бюджету країни-агресора склали витрати на озброєння, устаткування та послуги з оборонного будівництва.

Важливо зазначити, що сьогодні «жодна міжнародна організація не має незалежної від офіційних органів влади рф мережі збору первинної статистичної інформації. У країні-агресорі діє режим суворого таємності щодо фінансових, ресурсних потоків, що контролюються Кремлем, тобто більшої частини економіки. МВФ, Світовий банк, ЄБРР, ООН, СОТ, консалтингові організації користуються офіційними даними російського уряду. Різниця в оцінках пояснюється різними припущеннями, мотивацією та порядком денним кожної окремої організації» [6].

За експертними оцінками, близько половини безпекового бюджету рф спрямовувалось саме на виробництво озброєння. За дуже приблизними оцінками, в 2025 році 8 трлн рублів вилучено з цивільного сектору і відправлено рф на виробництво озброєння, приблизно на таку ж суму оцінюються витрати озброєння на полі бою та при обстрілах України.

При цьому, за даними Росстату, ВВП рф у 2024 році дорівнював 201,154 трлн рублів. Якщо в 2025 році рф витратила (витратить) у війні з Україною озброєння на 8 трлн рублів, то це становить 3,9% ВВП 2024 року. Якщо за офіційними оцінками Росстату економіка рф в 2024 році зросла на 4,3%, то виходить, що майже все своє зростання рф «втратила» у війні з Україною.

Такі оцінки є приблизними, але вони зроблені на якісних припущеннях, які робились на основі даних російського бюджету та даних про оборонне замовлення в рф за 2024–2025 рр. Цей конкретний приклад показує, як саме потрібно трактувати дані щодо розміру та динаміки ВВП країни-агресора. Також ми допускаємо, що обсяги виробництва

та використання озброєння рф проти України можуть бути більшими за 8 трлн рублів, тому приклад з порівнянням темпів зростання ВВП рф та втрат озброєння в Україні носить ілюстративний характер.

II. Можливості для маніпуляцій індексом цін. При роботі з оціночними даними щодо ВВП рф за 2024 рік потрібно мати на увазі, що дані про зростання ВВП рф на 4,3% розраховані виходячи з припущення, що індекс дефлятора ВВП склав 9,3%. Тобто навіть без здійснення корегування ВВП рф на втрати озброєння, від достовірності показника дефлятора буде залежати те, наскільки правильно визначений ВВП.

При цьому, важливо зазначити, що практика маніпулювання і викривлення статистичних показників не є для рф новою. І масштаби цих викривлень є досить значними. Зокрема, «після перегляду методології розрахунку ВВП у 2014 році номінальний ВВП рф зріс більш ніж на 5 трлн руб. У 2019 році Росстат перерахував реальні доходи громадян росії за новою методологією, що призвело до значного коригування в бік збільшення. Після перегляду реальний дохід за 2017 рік становив 52,193 трлн руб, що більше ніж на 4 трлн руб. перевищило попередній розрахунковий показник» [7]. Проведене колективом українських науковців дослідження щодо маніпуляцій рф даними по інфляції, в якому проаналізовано розбіжності між офіційним рівнем інфляції та неофіційним індексом дефлятора FMCG в рф впродовж двох різних періодів: 2019–2021 (до повномасштабного вторгнення) та 2022–2024 (після вторгнення), показали, що «прогнози рівня інфляції, засновані на моделях до 2022 року, показують різницю в 2-3 рази порівняно з результатами для випадку модельних даних після 2022 року та фактичних даних з офіційних джерел». Тобто після 2022 року розрив між даними по інфляції в рф збільшився. Одним з пояснень цього автори вважають те, що «російська влада може фальсифікувати дані, вдаючи, що санкції не впливають на економіку» [7].

На нашу думку, існує кілька ознак, які свідчать про те, що значення дефлятора ВВП в рф в 2024-2025 рр. було навмисно викривлене і його офіційний показник не відображає реального стану справ:

1. Російський дослідницький центр Ромір вказує на те, що споживча інфляція в рф за 2024 рік оцінювалась на рівні близько 19,2%. Хоча цей дослідницький центр не має офіційного статусу, проте його заміри приблизно

відповідають аналогічним дослідженням, які вимірюють інфляцію по середньому чеку в супермаркетах.

2. Росстат регулярно змінює структуру споживчого кошика, по якому розраховує інфляцію. Зокрема, російський статистичний орган щорічно вилучає з індикативного кошика товари, які будуть дорожчати, і вносить туди товари, ціни на які істотно зростати не будуть. Наприклад, з кошика 2025 року Росстат вийняв авіаційні квитки (вартість яких істотно зросла), але додав до нього зубні пломби і т.д. Зміна структури кошика призводить до того, що рівень цін одного року є не зовсім співставним з іншим роком, і такі зміни, як правило, спрямовані на зменшення офіційного показника інфляції.

3. ЦБР при черговому циклі підвищення ставок для боротьби з інфляцією в листопаді 2024 році неочікувано підняв ставку до 21%, чим спровокував сильне зростання ставок за депозитами в ТОП-10 банків: до 22,28% річних. При цьому, ЦБР у своїй процентній політиці обов'язково мав би враховувати реальний, а не офіційний темп інфляції, оскільки основний мотив підвищення рівня процентних ставок для монетарної влади – це зацікавити учасників ринку нести надлишок національної валюти до банків. Проте якщо орієнтуватись на офіційний темп інфляції в 7-10%, то ідентична зміна процентних ставок не зацікавила б учасників ринку, тож і монетарна політика ЦБР не досягла б своєї мети.

4. Держдума та Росспоживнагляд у вересні 2025 року офіційно визнали наявність так званої стелсфляції (прихованої інфляції). Цікаво, що сам факт наявності стелсфляції в рф не отримав оцінки від Росстату, але він означає, що інфляція в 2024 році була більшою, ніж за версією Росстату.

Тож якщо ми коригуємо/підвищимо індекс дефлятора ВВП рф за 2024 рік до 19,2% замість 9,3%, то виявиться, що ВВП рф у 2024 році не виріс на 4,3% як оцінював Росстат, а впав. І це без коригування на вартість «ліквідованого» російського озброєння в Україні. Якщо розрахувати темпи зміни реального ВВП рф на основі коректного показника дефлятора з корекцією на «ліквідоване» в Україні озброєння, то виходить, що реальний ВВП рф у 2024 році впав більше ніж на 6%.

В 2025 році тенденція до падіння ВВП рф може підсилитись через:

– Зниження офіційного темпу приросту ВВП: за офіційними прогнозами уряду рф, ВВП у 2025 році зросте на 1%;

– Продовження маніпуляцій Росстату з індексом дефлятора ВВП та споживчою інфляцією;

– Збільшення інтенсивності бойових дій в Україні та використання російського озброєння, вартість виробництва якого була більшою ніж балансова вартість радянських запасів.

Наукові дослідження свідчать, що зі зростанням військових витрат темпи економічного зростання мають тенденцію до зниження. Наприклад, проведене науковцями з Королівського університету Саудівської Аравії дослідження витрат на оборону в США за період з 1970 по 2022 роки показало, що існує від'ємна залежність (кореляція) між збільшенням військових витрат та зростанням ВВП, тоді як невійськові витрати позитивно впливали на зростання ВВП. [8] Тобто навіть в мирний час значні військові витрати гальмують зростання ВВП.

Зроблені нами спостереження також дозволяють зробити висновок, що зростання військових витрат в рф після повномасштабного вторгнення призводить до порушення «нормального» співвідношення між такими показниками, як експорт, імпорт та обсяг грошової маси. Так, розрив споживчого циклу через ліквідацію в Україні російського озброєння фактично зменшує товарну масу (зброю), на виробництво якої були витрачені певні фінансові ресурси. Наприклад, при виробництві ракет, снарядів та дронів, які остаточно втрачаються (ліквідуються) в Україні, в рф не повертається грошовий потік як у випадку з нормальним експортом в мирний час. При цьому, кошти, які виплачені оборонним заводам, робітникам цих заводів, залишаються в рф і стають незабезпеченою товарами грошовою масою. Постійне зростання грошової маси на фоні зниження реального ВВП є однією з фундаментальних причин інфляції.

Виявлені монетарні і економічні умови в рф вказують на те, що продовження війни і постійні великі витрати на безпеку та оборону втягують рф в циклічне зниження реального ВВП та збільшення на цьому фоні реальної інфляції. За нашими оцінками, уповільнювати такий цикл можуть або вливання коштів в економіку рф за рахунок експорту сировини, та (або) витрачання накопичених раніше резервів на підтримку військової активності. У разі зниження надходжень від експорту і витрат резервів скорочення реального ВВП рф та

зростання інфляції прискориться і може дійти до критичних меж, на зразок макроекономічних показників Німеччини часів Першої світової війни.

Висновки. Підбиваючи підсумки дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. При розрахунку ВВП країни, яка розпочала агресію проти іншої країни, у випадку, якщо така агресія впродовж тривалого часу не є результативною, доцільно віднімати масштабну втрату (ліквідацію) зброї, яка на відміну від втрати продуктів споживання не є корисною для підтримки виробництва ВВП.

2. Витрати на зброю мають іншу економічну природу, а манера втрати такої зброї при відсутності територіальних та ресурсних бонусів для національної економіки в результаті війни має регулярно оцінюватись і враховуватись при поточних оцінках масштабів економіки країни-агресора.

3. Виявлені маніпуляції з дефлятором ВВП в рф на фоні невірного розрахунку темпів споживчої інфляції та втрати озброєння в Україні в обсязі близько 3,9% річного ВВП свідчать про те, що у 2024 році економіка рф не зросла на 4,3%, а впала на приблизно 6%. Такі навіть приблизні оцінки економіки країни-агресора вказують, що при вірному трактуванні макроекономічних індикаторів реальна картина може бути діаметрально протилежною офіційній статистиці країни-агресора, яка зацікавлена в тому, щоб сховати справний стан справ від своїх громадян та від світової спільноти.

4. Виявлений факт зниження реального ВВП рф в 2024 році на фоні зростання обсягів грошової маси в рф вказує на те, що інфляція в рф може мати реальну монетарну природу і не може бути «вилікувана» центральним банком рф класичними методами.

5. Наші спостереження показали, що при дослідженні економіки країн, які втягнуті у масштабну війну, потрібно враховувати, що витрати на війну зменшують фактичні масштаби економіки, як мінімум – на втрачене озброєння та боєприпаси. Якщо масштаби війни значні, то нехтувати такими, навіть приблизними, оцінками не варто, оскільки невірне оцінювання реального ВВП в цивільному секторі може негативно відобразитись на результативності монетарної політики, на роботі ринку цінних паперів та проблемах в роботі бюджетної системи. Всі ці негативні процеси зараз вже спостерігаються в рф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Liadze L., Macchiarelli C., Mortimer-Lee P., Sanchez Juanino P. Economic costs of the Russia-Ukraine war. *The World Economy*. 2023. Vol. 46. P. 874–886. 2023. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/twec.13336>
2. Federle J., Meier A., Müller G., Mutschler W., Schularick M. The price of war. *Kiel Working Paper*. 2024. Vol. 2262. URL: <https://hdl.handle.net/10419/283893>
3. Petrukha, N., Fedirko, N., Piatnychuk, I., Lyashenko, P., & Plakhotnii, D. Economic Rebuilding Frameworks in Post-War States: Takeaways for Ukraine. *International Journal of Economic Sciences*. 2025. Vol. 14(1). P. 196–210. URL: <https://doi.org/10.31181/ijes1412025196>
4. Quarterly National Accounts Manual. IMF. 2017. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/qna/>
5. Кравчук Н., Антоненко Т., Чаюнов В. Особливості продовольчого забезпечення сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2021. № 23. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-7>
6. Романчук Я. Економіка агресора. Глибинне дослідження економіки росії. International Liberty Institute. 2025. 29 січня. URL: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/ekonomika-agresora>
7. Plastun A., Vorontsova A., Slyvka Y., Yatsenko O., Huliaieva L., Sukhonos V. and Bilokin R. Illusion of stability: An empirical analysis of inflation data manipulation by russia after 2022. *Public and Municipal Finance*. 2024. Vol. 13(20). P. 68-82. URL: [doi:10.21511/pmf.13\(2\).2024.07](https://doi.org/10.21511/pmf.13(2).2024.07)
8. Abdallah S.M. Shrahili M., Kayid M., Mohammad S. Military expenditure and economic growth in the largest military spending country: Using machine learning analysis. *Journal of Radiation Research and Applied Sciences*. 2025. Vol. 18(2). URL: <https://doi.org/10.1016/j.jrras.2025.101429>

REFERENCES:

1. Liadze L., Macchiarelli C., Mortimer-Lee P., Sanchez Juanino P. (2023, April). Economic costs of the Russia-Ukraine war. *The World Economy*, vol. 46, pp. 874–886. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/twec.13336>
2. Federle J., Meier A., Müller G., Mutschler W., Schularick M. (2024). The price of war. *Kiel Working Paper*, vol. 2262. Available at: <https://hdl.handle.net/10419/283893>
3. Petrukha, N., Fedirko, N., Piatnychuk, I., Lyashenko, P., & Plakhotnii, D. (2025). Economic Rebuilding Frameworks in Post-War States: Takeaways for Ukraine. *International Journal of Economic Sciences*, vol. 14(1), pp. 196-210. Available at: <https://doi.org/10.31181/ijes1412025196>
4. IMF (2017). Quarterly National Accounts Manual. IMF. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/qna/>
5. Kravchuk N., Antonets T., Chaiun V. (2021). Features of food security in rural areas. *Economy and Society*, vol. 23. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-7> (in Ukrainian)
6. Romanchuk Ya. (2025). The Economy of the Aggressor. An In-Depth Study of the Russian Economy. International Liberty Institute. 2025. Available at: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/ekonomika-agresora> (in Ukrainian)
7. Plastun A., Vorontsova A., Slyvka Y., Yatsenko O., Huliaieva L., Sukhonos V. and Bilokin R. (2024). Illusion of stability: An empirical analysis of inflation data manipulation by russia after 2022. *Public and Municipal Finance*, vol. 13(20), pp. 68-82. Available at: [doi:10.21511/pmf.13\(2\).2024.07](https://doi.org/10.21511/pmf.13(2).2024.07)
8. Abdallah S.M. Shrahili M., Kayid M., Mohammad S. (2025, June). Military expenditure and economic growth in the largest military spending country: Using machine learning analysis. *Journal of Radiation Research and Applied Sciences*, vol. 18(2). Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jrras.2025.101429>